

Notitie vleermuisonderzoek Merwedekanaal te Utrecht

Projectgegevens

Opdr. gvr.: Gemeente Utrecht
Betreft: Nader onderzoek vleermuizen
Opgest.: [REDACTED], ecooloog
Contact: [REDACTED]@deslijpkruik.nl / 068322 [REDACTED]

Project: 20UTR35 FF Merwedekanaal
Locatie: Merwedekanaal te Utrecht
Uitvoering: Ruimte voor Advies BV
Datum: 14-07-2021

1 Aanleiding en doel

Voorliggend document betreft een notitie met de bevindingen van vleermuisonderzoek uitgevoerd op 4 deellocaties langs het Merwedekanaal in Utrecht. Initiatiefnemer gemeente Utrecht is voornemens om twee bruggen te realiseren over dit gedeelte van het Merwedekanaal. Dit is onderdeel van het op te stellen bestemmingsplan Merwedekanaalzone (deelgebied 5: aanlanding bruggen). Uit de door Arcadis uitgevoerde ecologische quickscan (Osterthun, 2020) bleek dat de voorgenomen ingreep mogelijk effecten heeft op vaste rust- en voortplantingsplaatsen en vliegroutes van diverse vleermuissoorten. Gemeente Utrecht heeft bureau Ruimte voor Advies opdracht gegeven voor het uitvoeren van nader onderzoek conform de richtlijnen van het Vleermuisprotocol 2017 (NGB & Zoogdiervereniging 2017). In totaal zijn 4 veldbezoeken per onderzoeksgebied nodig. Daarvan zijn er 3 uitgevoerd in 2020, de laatste onderzoeksronde is uitgevoerd in juni 2021. De bevindingen zijn in onderhavige rapportage opgenomen.

Hieronder volgt een beschrijving van de werkwijze, gevolgd door resultaten en advies.

2 Methode

2.1 Vleermuisonderzoek

Op de onderzoekslocaties zijn per locatie in totaal 4 gerichte vleermuisinventarisaties uitgevoerd (zie tabel 2.1). Voor het onderzoek zijn de richtlijnen van het meest recente Vleermuisprotocol (GAN, Zoogdiervereniging & NGB, versie 2017) gevolgd. De inventarisaties in 2020 zijn uitgevoerd door J. Mossink, ecooloog en R. Harleman, natuur- en landschapsdeskundige en beiden ervaren vleermuisdeskundigen van bureau Ruimte voor Advies. De inventarisaties in 2021 zijn door De Slijpkruik Ecologie uitgevoerd door [REDACTED]. Voor het vleermuisonderzoek is gebruik gemaakt van batdetectors met opnamefunctie (Elekon Batlogger M, Pettersson d240x & Echometer Touch 2 Pro), zaklamp, verrekijker en zichtwaarnemingen. Het onderzoek is gericht op zomer-, kraam- en paarverblijfplaatsen van vleermuizen in te verplaatsen woonboten en in bomen. Aangenomen wordt dat dergelijke verblijfplaatsen ook als winterverblijf gebruikt kunnen worden. De onderzoeken naar vliegroutes kunnen gecombineerd worden met de onderzoeken naar verblijfplaatsen. Elk van de 4 onderzoeksgebieden kan door één waarnemer overzien worden. De te onderzoeken functies zijn als volgt te onderscheiden:

- Verblijfplaatsen in bomen. Mogelijk te verwachten soorten zijn gewone en ruige dwergvleermuis, gewone grootoorvleermuis, watervleermuis en rosse vleermuis. Hiervoor zijn 2 veldbezoeken tussen 1 juni - 15 juli en 2 veldbezoeken tussen 15 augustus - 15 september nodig.

Afb. 1.1: Luchtfoto van de onderzoekslocaties ter hoogte van de kruising Merwedekade-Waalstraat (rood kader) en Merwedekade-Zijldiepstraat (geel kader). Bron: GoogleMaps

Afb. 1.2: Globale ligging onderzoeksgebied (rode cirkel) ten opzichte van de stad Utrecht. Bron: GoogleMaps.

- Verblijfplaatsen in woonboten. Mogelijk te verwachten soorten zijn gewone en ruige dwergvleermuis, gewone grootoorvleermuis en meervleermuis. De woonboten zijn vanaf de Merwedekade beperkt te inventariseren en zijn hierom ook vanaf de Kanaalweg onderzocht.

- Vliegroutes. Deze kunnen onderzocht worden door middel van 2 veldbezoeken tussen 15 april en 15 september. Soorten met een mogelijke vliegroute binnen het onderzoeksgebied zijn gewone en ruige dwergvleermuis, gewone grootoorvleermuis, watervleermuis, meervleermuis, rosse vleermuis, laatvlieger en tweekleurige vleermuis.

Tabel 2.1 Overzicht inventarisatiemomenten vleermuizen Merwedekanaal Utrecht

<u>Datum</u>	<u>Periode-Temp-Weer</u>	<u>Doel inventarisatie</u>
13-07-2020	02.30-05.35, 12°C, helder, ZW 2 Bft	Vleermuis zomer/kraam/vliegroute (2 pers.)
14-07-2020	02.32-05.37, 14°C, bewolkt, ZW 2 Bft	Vleermuis zomer/kraam/vliegroute(2 pers.)
18-08-2020	22.00-02.00, 19-15°C, halfbewolkt, ZW 2-3 Bft	Vleermuis paarverblijf (1 pers.)
20-08-2020	22.00-00.10, 23-20°C, bewolkt, ZO 3 Bft	Vleermuis paarverblijf (1 pers.)
21-08-2020	22.05-02.00, 24-21°C, half bewolkt, ZW 3 Bft	Vleermuis paarverblijf (2 pers.)
14-09-2020	19.55-00.03, 22-16°C, halfbewolkt, O 1-2 Bft	Vleermuis paarverblijf (2 pers.)
15-09-2020	19.55-02.00, 23-18°C, helder, ZO 1 Bft	Vleermuis paarverblijf (2 pers.)
15-06-2021	22.00-00.35, 19-16°C, bewolkt, NO 1-2 Bft	Vleermuis zomer/kraam/vliegroute (2 pers.)
16-06-2021	22.00-00.35, 26-22°C, helder, N 1 Bft	Vleermuis zomer/kraam/vliegroute (2 pers.)

3 Resultaten inventarisaties

3.1 Vleermuizen

3.1.1 Verblijfplaatsen vleermuizen

Tijdens de inventarisaties is één verblijfplaats aangetroffen binnen het plangebied. Het betreft een paarverblijfplaats van ruige dwergvleermuis in een esdoorn (*Acer plantanoides*, boomnummer 1951441) langs de Merwedekade direct ten zuiden van de kruising met de Zijldiepstraat. Tijdens beide inventarisaties in september werd langdurig gebalst vanuit één van de diverse holtes die de boom heeft. Het daadwerkelijke in- of uitvliegen werd niet waargenomen maar de balts kwam onmiskenbaar vanuit de betreffende boom.

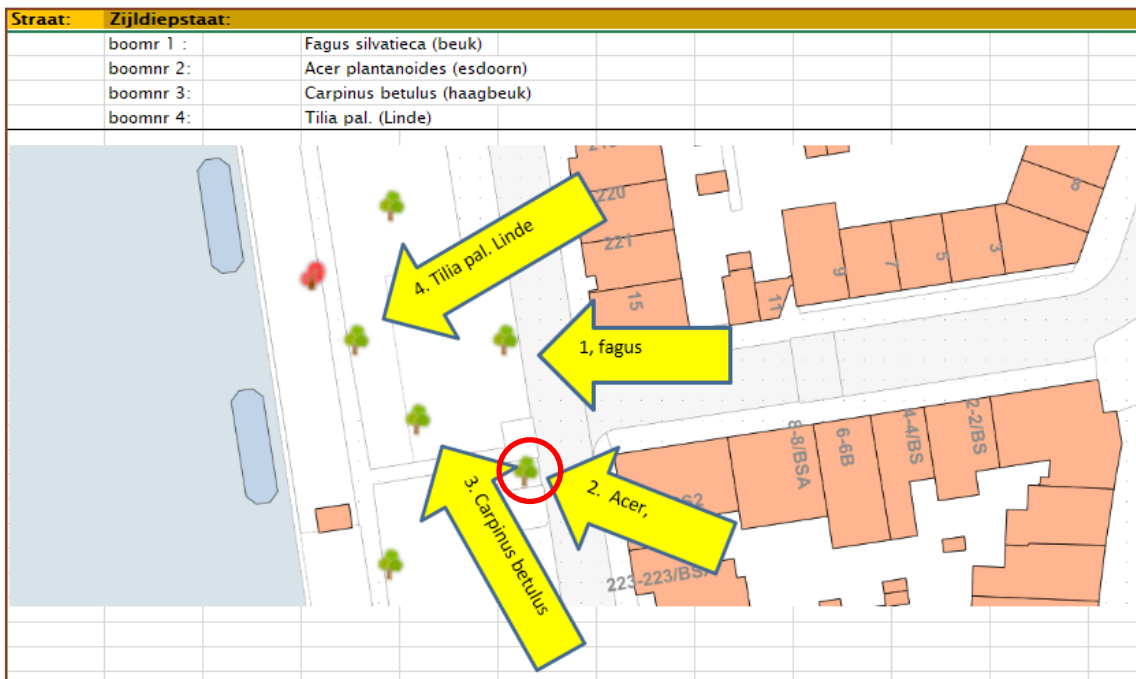
In de overige bomen en woonboten werden geen vaste rust- of voortplantingsplaatsen van vleermuizen aangetroffen. Tijdens de onderzoeken naar paarverblijfplaatsen werden meerdere baltsende gewone dwergvleermuizen waargenomen rond de bebouwing ten oosten van Merwedekade. Ter plaatse staan veel relatief oude woningen met pannendaken die in potentie geschikt zijn voor gebouwbewonende vleermuissoorten zoals gewone dwergvleermuis. Ter hoogte van de Zijldiepstraat bevindt zich een territorium rond de bebouwing ten noordoosten van de kruising Zijldiepstraat - Merwedekade. Het territorium grenst ongeveer aan het plangebied, het zwaartepunt ligt echter verder in oostelijke richting. Tijdens de inventarisaties zijn geen verblijfplaatsen in de bebouwing in de directe omgeving van de plangebieden aangetroffen. Tussen Zijldiepstraat en Waalstraat werden nog twee paarterritoria vastgesteld rond bebouwing ten oosten van Merwedekade. De territoria inclusief verblijfplaats liggen in ieder geval geheel buiten de plangebieden.

Andere soorten die mogelijk in de omgeving voorkomen zoals watervleermuis, meervleermuis,

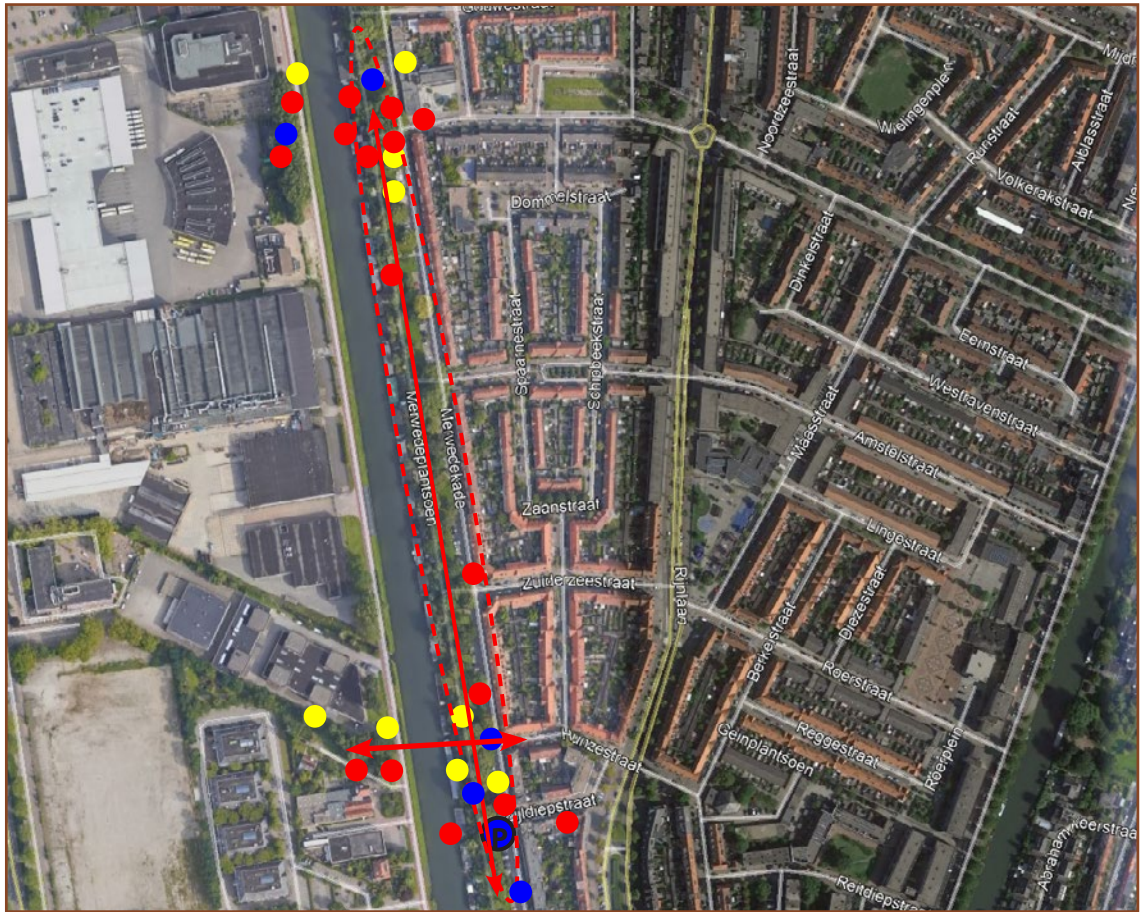
gewone grootvleermuis, tweekleurige vleermuis en kleine dwergvleermuis werden geen enkele keer waargenomen tijdens de inventarisaties.

Conclusie verblijfplaatsen vleermuizen

De woonboten binnen de onderzoeksgebieden werden tijdens de uitgevoerde onderzoeken niet door vleermuizen gebruikt als vaste rust- en verblijfplaats. In een boom nabij de kruising met de Zijldiepstraat is een paarverblijfplaats van ruige dwergvleermuis aangetroffen. Indien de boom gekapt wordt zal dit leiden tot het verlies van een (mogelijk jaarrond gebruikte) paarverblijfplaats van ruige dwergvleermuis. Voor het verwijderen van een verblijfplaats van de ruige dwergvleermuis is een ontheffing Wet natuurbescherming van de provincie Utrecht nodig. Er zijn geen zomer- en kraamverblijfplaatsen aangetroffen binnen de deelgebieden en directe invloedssfeer. Negatieve effecten op zomer- en kraamverblijfplaatsen kunnen daarom worden uitgesloten.

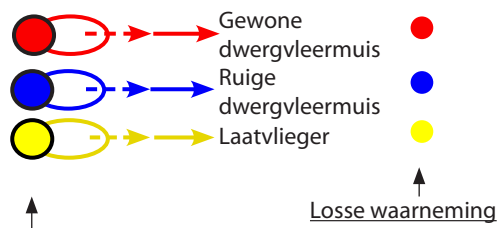

Afbeelding 3.1: Kaart esdoorn met verblijfplaats ruige dwergvleermuis in boomnummer 1951441 van de bomenkaart gemeente Utrecht (bron ondergrond: gemeente Utrecht).

Legenda

Verblijf-, foerageer-, passeerlocatie en vliegrouete

↑ lettercodering
w = winter-; k = kraam-;
z = zomer-; p = paarverblijf

Afb. 3.2: Aanwezigheid van beschermde soorten in 2020 en 2021. De weergegeven losse waarnemingen zijn een selectie uit alle waarnemingen en bedoeld ter indicatie. Bron ondergrond: GoogleMaps 2020.

Afbeelding 3.3: De esdoorn met paarverblijfplaats van ruige dwergvleermuis.

3.1.2 Foeragegebied en vliegroutes vleermuizen

De volgende vleermuissoorten werden foeragerend of passerend waargenomen: gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, laatvlieger en rosse vleermuis. Andere soorten, zoals watervleermuis en meervleermuis, werden niet waargenomen tijdens de inventarisaties. Veruit de meeste waarnemingen betroffen gewone dwergvleermuizen. Met name rond de bomen tussen Merwedekade en het kanaal werd veel gefoerageerd, net als rond de woonboten en tuintjes. Gewone dwergvleermuizen verplaatsen zich zowel via de groenstrook als via het Merwedekanaal waarbij het naar schatting om zo'n 15-25 exemplaren per veldbezoek ging. De aantallen zijn echter moeilijk in te schatten omdat er in verschillende richtingen gevlogen wordt, relatief verspreid over de duur van het veldbezoek en daarbij ook nog langdurig foeragerende en telkens terugkerende exemplaren rond de onderzoekslocaties waardoor niet altijd duidelijk was of het dezelfde vleermuis betrof. De inventarisaties vanaf de Kanaalweg leverden in 2020 vooral waarnemingen op van passerende vleermuizen langs het Merwedekanaal en de oostoever. De overige activiteit bleef beperkt tot enkele foeragerende gewone dwergvleermuizen rondom de bomen op de noordelijke locatie. In 2021 werden ten noorden van de Zijldiepstraat, ter hoogte van de Hunzestraat, relatief veel vleermuizen waargenomen die loodrecht het kanaal overstaken vanuit oostelijke in westelijke richting. Het betrof hoofdzakelijk gewone dwergvleermuizen, maar daarnaast werd zes keer een laatvlieger gedetecteerd. De eerste kwam ongeveer een half uur na zonsondergang (iets later dan de eerste gewone dwergvleermuis) vanuit oostelijke richting om het kanaal in westelijke richting over te steken. De volgende laatvlieger werd pas ruim een uur later waargenomen, waarna tot het einde van het veldbezoek nog enkele waarnemingen gedaan werden. Deze laatvliegers vertoonden geen duidelijke vliegrichting. Gezien de bevindingen in 2021 doet de bomenstrook tussen Kanaalweg en Europalaan tegenover de Hunzediep voor gewone dwergvleermuis mogelijk dienst als vliegroute tussen verblijfplaatsen in de rivierenwijk en foerageergebied in westelijke richting zoals Park Transwijk. De locatie van de oversteek ligt buiten invloedssfeer van de beoogde locaties van de te realiseren bruggen. Samenvattend kan gesteld worden dat zowel ter hoogte van de groenstrook tussen Merwedekade en Merwedekanaal als boven de watergang zelf relatief veel activiteit van met name gewone dwergvleermuis is vastgesteld, maar dat het gebruik ervan diffuus is in zowel richting als tijd. Duidelijke vliegroutes parallel aan het Merwedekanaal en boven de beoogde locaties van de bruggen werden niet vastgesteld. Vermoedelijk ontbreekt een grote verblijfplaats in de omgeving van het plangebied en zijn de waargenomen exemplaren afkomstig uit zowel de naastgelegen Rivierenwijk als verblijfplaatsen verderop. Van de andere soorten werden hooguit enkele exemplaren per veldbezoek foeragerend en/of passerend vastgesteld waarbij evenmin een duidelijke vliegroute kon worden vastgesteld.

Ruige dwergvleermuis werd tijdens de najaarsrondes in kleine aantallen foeragerend rond de bomen aan de Merwedekade waargenomen. Het ging om maximaal 4 waarnemingen per veldbezoek. Gezien de aanwezigheid van een verblijfplaats in één van de bomen en het feit dat ruige dwergvleermuizen graag een verblijfplaats zoeken in boomholtes is aannemelijk dat de groenstrook langs de Merwedekade onderdeel is van essentieel foerageergebied. De laatvlieger is tijdens meerdere veldbezoeken gedetecteerd op beide locaties ten oosten van het Merwedekanaal. Tijdens de ronden op 14 en 15 september werd de eerste laatvlieger iets minder dan een half uur na zonsondergang waargenomen, dit duidt erop dat de verblijfplaats zich vermoedelijk op relatief korte afstand van de onderzoekslocaties bevindt. Vanaf de Kanaalweg werd twee keer een laatvlieger gehoord maar gezien het zwakke signaal ging het vermoedelijk om een exemplaar ten oosten van het Merwedekanaal, maar ook dit kon niet met zekerheid worden

vastgesteld. Hoewel langs de bomen en bebouwing langs de Merwedekade door kleine aantallen laatvliegers werd gevlogen kon geen duidelijke vliegroute worden vastgesteld. De dieren vlogen in het algemeen hoog over en volgden niet duidelijk de bomenrij in één richting. Twee keer werd er tussen de boomkronen gefoerageerd ter hoogte van de kruising Merwedekade - Waalstraat. De laatvlieger is in Utrecht relatief zeldzaam en er zijn weinig verblijfplaatsen van de soort bekend. Aan de hand van het onderzoek kon niet worden vastgesteld waar de dieren hun verblijfplaats hebben. Rosse vleermuis werd tijdens alle veldbezoeken meerdere keren kortstondig gehoord. De echolocatiegeluiden van rosse vleermuis zijn op grote afstand hoorbaar. Vermoedelijk betrof het hier hoog overvliegende dieren die geen wezenlijke binding met het plangebied hebben. Er werden geen rosse vleermuizen rond de bomen op de onderzoekslocaties gezien waarmee verblijfplaatsen vooralsnog zijn uitgesloten.

Aanleg van de bruggen leidt mogelijk tot negatieve effecten op foerageergebied van vleermuizen, hoofdzakelijk door lichtverstoring. Soorten waarvan tijdens de inventarisaties is vastgesteld dat ze foerageren in en rond de groenstrook langs de Merwedekade zijn gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis en laatvlieger. De gewone dwergvleermuis is daarnaast regelmatig foeragerend aangetroffen boven het Merwedekanaal, met name langs de oostoever. Dit gebeurde verspreid over het gehele traject tussen Waalstraat en Zijldiepstraat. Negatieve effecten kunnen zich voordoen tijdens zowel de aanlegfase (bouwlampen) als gebruiksfase (extra verlichtingspunten ten opzichte huidige situatie). Langs de Merwedekade en bij de tuintjes van de woonboten is in de huidige situatie al verlichting aanwezig in de vorm van straatlantaarns en buitenverlichting. Een wezenlijke toename van lichtverstoring op de oostoever die invloed heeft op het functioneren van de vliegroute is naar verwachting te voorkomen door het toepassen van aangepaste verlichting (hoogte < 3 meter, geen uitstraling richting de boomkronen of watergang, eventueel amberkleurige verlichting). Voor de bruggen geldt dat uitstraling van de verlichting richting het wateroppervlak voorkomen dient te worden om negatieve effecten op foeragerende vleermuizen te voorkomen. Een wezenlijke toename van lichtverstoring ten opzichte van de huidige situatie dient vanuit de zorgplicht voorkomen te worden omdat er anders sprake is van negatieve effecten op foerageergebied. Naar verwachting is het niet mogelijk hiervoor ontheffing te krijgen omdat verstoring redelijkerwijs te voorkomen is.

Er werd geen duidelijke vliegroute aangetroffen boven het Merwedekanaal en de plantsoenstrook ter hoogte van de beoogde locaties van de bruggen. Effecten op beschermde vliegroutes zijn derhalve uitgesloten.

Conclusie vliegroutes en foerageergebied

De ingrepen leiden mogelijk tot negatieve effecten op foerageergebied ter hoogte van het Merwedekanaal en de groenstructuur langs de Merwedekade. Dit geldt zowel voor de aanlegfase als de gebruiksfase. De functionaliteit van het foerageergebied dient behouden te blijven. Dit bekeent dat een wezenlijke toename van lichtverstoring in de actieve periode van vleermuizen (globaal tussen zonsopkomst en zonsopkomst in de periode april t/m november) voorkomen dient te worden. Er is geen sprake van aantasting van vaste, beschermde vliegroutes van vleermuizen.

4 Conclusies en advies

4.1 Verblijfplaatsen

- De kap van een esdoorn bij de kruising Merwedekade - Zijldiepstraat leidt tot het verlies van een mogelijk jaarrond gebruikte paarverblijfplaats van ruige dwergvleermuis. Indien de boom daadwerkelijk wordt gekapt is een ontheffing nodig voor het opzettelijk verstoren, doden of verwonden van exemplaren (art. 3.5 lid 1 en 2) of het beschadigen/vernielen van vaste, jaarrond beschermde verblijfplaatsen van vleermuizen (art. 3.5 lid 4). Ruige dwergvleermuizen nemen relatief gemakkelijk alternatieve paarverblijfplaatsen in gebruik en het betreft slechts één verblijfplaats. Een ontheffing kan mede daarom redelijkerwijs worden verkregen.
- Er zijn geen zomer- en kraamverblijfplaatsen aangetroffen binnen de deelgebieden en directe invloedssfeer. Negatieve effecten op zomer- en kraamverblijfplaatsen zijn uitgesloten.

4.2 Vliegroutes en foerageergebied

- Er werden geen duidelijke vliegroutes aangetroffen ter hoogte van de beoogde locaties van de bruggen. Negatieve effecten op beschermde vliegroutes zijn uitgesloten. Aanleg van de bruggen leidt mogelijk tot negatieve effecten op essentieel foerageergebied ter hoogte van Merwedekanaal en de groenstrook langs de Merwedekade, voornamelijk door lichtverstoring. In het bijzonder de watervleermuis is gevoelig voor lichtverstoring maar tijdens de inventarisaties werden geen watervleermuizen aangetroffen. Gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis en laatvlieger zijn minder gevoelig voor lichtverstoring. Gewone dwergvleermuizen foerageerden zowel boven het wateroppvlak van het Merwedekanaal als de groenstrook langs de Merwedekade. Van ruige dwergvleermuis werden relatief kleine aantallen waargenomen die voornamelijk foerageerden langs de groenstrook. Aangezien er weinig alternatieven in de omgeving beschikbaar zijn is er sprake van essentieel foerageergebied voor gewone en ruige dwergvleermuis. Laatvlieger werd eveneens in kleine aantallen waargenomen waarbij geen duidelijke vliegrichtingen werden vastgesteld en er nauwelijks of slechts zeer kortstondig gefoerageerd werd. Negatieve effecten op foerageergebied kunnen zich voordoen tijdens zowel de aanlegfase (bouwlampen) als gebruiksfase (extra verlichtingspunten ten opzichte huidige situatie). Het aantasten van de functionaliteit van essentieel foerageergebied van gewone en ruige dwergvleermuis betekent een overtreding van de Wet natuurbescherming waarvoor ontheffing vereist is. Mogelijk kunnen negatieve effecten voldoende gemitigeerd worden waardoor een ontheffing voor het aantasten van foerageergebied niet nodig is, bijvoorbeeld door het toepassen van aangepaste verlichting tijdens zowel de aanlegfase als de toekomstige gebruiksfase.